УДК 81'373.46:639.3.09
DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.47.15

ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕРМІНІВ ІХТІОПАТОЛОГІЇ ГРЕКО-ЛАТИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ

THEMATIC CLASSIFICATION OF ICHTHYOPATHOLOGY TERMS OF GREEK-LATIN ORIGIN

Карбовнік І.В.,
orcid.org/0000-0002-6231-3075
старший викладач кафедри філології імені Якима Яреми
Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

Пилипів О.Г.,
orcid.org/0000-0001-9651-7343
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології імені Якима Яреми
Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

Савула А.М.,
orcid.org/0000-0002-8583-4818
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри філології імені Якима Яреми
Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Гжицького

У статті здійснено систематизацію термінологічних одиниць субмови іхтіопатології греко-латинського походження з урахуванням етимологічних, семантичних та типологічних характеристик. Виділено основні лексико-семантичні групи номінацій захворювань риб за етіологічними, патоморфологічними та клінічними ознаками. Встановлено, що терміноелементи грецького та латинського походження виконують як словотвірну функцію, так і слугують когнітивними ознаками, що дозволяє систематизувати знання про патологічні стани у риб і гідробіонтів та сприяє ефективній науковій комунікації. У досліджуваній терміносистемі на прикладі наукових та вернакулярних назв іхтіопатологій виявлено наявність синонімів та епонімічних найменувань, які тісно пов'язані з іменем першовідкривача того чи іншого збудника захворювання. Встановлено, що з виникненням мікробіології як науки та наукових досліджень у галузі іхтіопатології, вчені XVIII–XIX століть часто використовували античні образи, щоб описати як зовнішній вигляд патогенів, так і спосіб їхньої дії на рибу. Визначено, що найбільш інформативну групу у лексико-семантичному полі іхтіопатології становлять родові (рідше видові) назви збудників (бактерій, паразитів, грибів). Більшість цих назв побудована за принципом метафоричного перенесення ознак (за морфологічною будовою, особливостями поведінки або способом фіксації збудника на тілі риб та водних організмів), що є віддзеркаленням інформаційної ємності та має певну значущість у понятєвій системі ветеринарної медицини. Аналіз використаних джерел дозволив виявити певні розбіжності у номінації терміноодиниць іхтіопатології у підручниках, спеціальних словниках і наукових працях, що зумовлює необхідність уніфікації професійної мови для фахівців-іхтіопатологів, викладачів та перекладачів наукових текстів. Обґрунтовано необхідність системного підходу до термінотворення у підмові іхтіопатології з урахуванням когнітивних аспектів спеціалізованої мови.

Ключові слова: іхтіопатологія, субмова, термін, терміноелемент, етимологія, греко-латинські афікси, лінгво-когнітивний аспект.

The article presents a systematisation of terminological units of Greek-Latin origin within the sublanguage of ichthyopathology, taking into account their etymological, semantic, and typological characteristics. The main lexical-semantic groups of fish disease terms are identified according to aetiological, pathomorphological, and clinical features. The study shows that terminoelements of Greek and Latin origin perform not only a word-forming function but also serve as cognitive markers, enabling the systematisation of knowledge about pathological conditions in fish and aquatic organisms and facilitating effective scientific communication. In the terminological system under study using scientific and vernacular names of ichthyopathologies as examples the presence of synonyms and eponymous terms is observed, which are closely linked to the names of the discoverers of specific pathogens. It is established that the emergence of microbiology as a scientific discipline and the development of ichthyopathological research resulted in the frequent use of classical antiquity imagery by 18th–19th-century scholars to describe both the appearance of pathogens and their mode of action on fish. It is determined that the most informative group within the lexical-semantic field of ichthyopathology consists of generic (and, less frequently, specific) names of pathogens (bacteria, parasites, fungi). The majority of these names are formed through metaphorical transfer of features (based on morphological structure, behavioural characteristics, or the mode of attachment of pathogens to the bodies of fish and aquatic organisms), which reflects their informational capacity and holds particular significance within the conceptual system of veterinary medicine. The analysis of the sources used reveals certain discrep-

ancies in the nomination of ichthyopathology terms in textbooks, specialist dictionaries, and scientific publications, highlighting the need to standardise the professional language for ichthyopathologists, lecturers, and translators of scientific texts. The necessity of a systematic approach to term formation in the sublanguage of ichthyopathology is substantiated, taking into account the cognitive aspects of specialised language.

Key words: ichthyopathology, sublanguage, term, term element, etymology, Greek-Latin affixes.

Постановка проблеми. Дослідження словникового складу мови в різних аспектах дають можливість комплексно проаналізувати особливості розвитку мови й термінології. На думку І. М. Кочан, «терміни з міжнародними компонентами посідають чільне місце у терміносистемах різних галузей знань. Ці терміноелементи можуть поєднуватися як з іншомовними, так і з питомо національними основами. Серед таких терміноодиниць простежуємо синонімію, варіантність, різнонаписання, різнотлумачення, різне подання у словниках. Тому на перший план вийшла проблема кодифікації (упорядкування, систематизації, нормалізації) таких термінів» [1, с. 3]. Дослідження тематичної класифікації термінології іхтіопатології крізь призму греко-латинських запозичень зумовлено сучасним розвитком ветеринарної медицини і аквакультури, як окремої її галузі, та стрімким розширенням термінологічного апарату. На думку А. В. Гаєвської, іхтіопатологія – це «наука, що вивчає хвороби риб, пойкілотермних тварин, чия фізіологія та біологія суттєво відрізняються від теплокровних. З цієї причини іхтіопатологія відрізняється від класичної ветеринарії, і у більшості випадків вимагає спеціального підходу» [2, с. 151]. Згідно тлумачення Н. І. Вовк та В. Й. Божика, «іхтіопатологія (> грец. ichthys – риба, грец. pathos – страждання, хвороба та грец. logia – наука, вчення) – це наука, яка вивчає хвороби риб різної природи, їх етіологію, клінічні ознаки та перебіг, основи епізоотології, патолого-анатомічні зміни, методи діагностики, заходи з профілактики і лікування, загальні рибоводно-меліоративні і ветеринарно-санітарні вимоги до вирощування риби у водоймах, що спрямовані на профілактику хвороб та отруєнь вирощуваних об'єктів аквакультури [3, с. 9, с. 277]. Оскільки ця молода галузь ветеринарної науки перебуває у тісній інтеграції з іхтіологією, мікробіологією, паразитологією та ін., її терміносистема характеризується складністю та багатошаровістю, де грецькі і латинські терміноелементи часто набувають специфічного вузькогалузевого значення. Лексико-семантичний та етимологічний аналіз термінів іхтіопатології дозволив виявити певні мовні розбіжності у номінації терміноодиниць іхтіопатології у спеціальних словниках і наукових працях, що зумовлює необхідність уніфікації професійної мови для фахівців-іхтіопатологів, викладачів та перекладачів наукових текстів. На думку Ю. В. Мовчан «розвиток іхтіологічних досліджень як в Україні, так і особливо за її межами приніс дуже багато нових наукових фактів з систематики, таксономії, номенклатури риб, їхньої морфології і біології, які не можна ігнорувати, оскільки вони вносять чимало доповнень і змін у матеріали та погляди попередніх авторів [4, с. 48-49]. У лінгвістиці відсутні комплексні дослідження лексики іхтіопатології греко-латинського походження, які б систематизували ці одиниці за тематичними групами. З огляду на вище сказане, вважаємо, що **актуальність** дослідження полягає у відображенні термінологічної інформації у найменуваннях хвороб риб та гідробіонтів греко-латинського походження, впорядкуванні цієї лексики для практичного використання у професійно-науковій комунікації. Запропонована тематична класифікація стає підгрунтям для уніфікації термінів, що допоможе усунути проблему синонімії та підтверджує **новизну** наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування терміносистем, у тому числі лінгвістики фахових мов, розробку методологічних засад наукової термінології, вдосконалення практики кодифікації термінів зробили зарубіжні та українські вчені: Roelcke T. [5], Hoffmann L. [6], Kendig C., Witteveen J. [7], Міщенко А. Л. [8], Д'яков А.С., Кияк Т. Р. [9], Кочан І. М. [1], Куньч З. Й., Фаріон І. Д., Микитюк О. Р., Городиловська Г. П., Харчук Л. В.[10], Томіленко Л. М. [11] та ін. Питанню класифікації наукових понять і термінів, що є неодмінною передумовою розбудови наукової системи, присвячено чимало лінгвістичних досліджень, проте вона залишається актуальною і складною водночас. У сучасному термінознавстві визначають два ключових напрямки у дослідженні семантичної системи науково-технічних термінів: лінгвістичний і логічний. Мовознавці, характеризуючи термін, акцентують увагу на зіставленні слова з поняттями певної галузі знань, адже терміни служать не лише для номінації певних наукових понять, а й передають зв'язки між ними, родо-видові ознаки, характеризують частину й ціле, суміжність у просторі або в часі тощо [12, с. 56]. З. Й. Куньч вважає, що «систематизація термінології будь-якої галузі знань на основі логічного підходу передбачає виявлення ієрархії наукових

понять і створення тематичної класифікації термінів» [13, с. 57]. На переконання Л. М. Томіленко, «усередині галузевих терміносистем лексика поділяється на термінологічні поля і мікрополя, де окремі слова пов'язані одне з одним тематично, поняттєво та лінгвістично» [11, с. 19]. Підставою для виокремлення тематичних груп слугує понятєвий (екстралінгвальний) принцип, а саме предметно-логічний зв'язок між поняттями, позначуваними словами тематичної групи [11, с. 36].

Різноаспектне вивчення лексики грецького та латинського походження у різних ***галузях*** медико-біологічної науки виявлено у низці сучасних філологічних досліджень. Зокрема, українську мікологічну лексику греко-латинського походження досліджує П. Юзвікевич [14]. На відображенні термінологічної інформації у номенклатурних найменуваннях мікроорганізмів греко-латинського походження сфокусовано дослідження М. Телеки [15]. Інформаційній ємкості термінів на позначення кишкових інвазійних хвороб присвячують наукову розвідку М. Телеки та В. Синиця [16].

Різноаспектне вивчення іхтіологічної лексики виявлено в низці сучасних філологічних досліджень. Зокрема, Швець Н. В. присвятила фундаментальне дослідження вивченню мотиваційної основи іхтіонімів в англійській, французькій та українській мовах [17]. Передумови становлення української іхтіологічної лексики стали предметом дослідження Ю. А. Мареги [18]. Зуєнко Н. О. досліджує особливості перекладу та способи відтворення термінології рибництва та аквакультури українською мовою на матеріалі англійської та німецької мов [19]. Ю. Мовчан, фокусуючи увагу на дослідженні таксономії та номенклатурі риб України, наголосив, що «для багатьох таксонів риб виникла потреба приведення у відповідність до вимог «Міжнародного кодексу зоологічної номенклатури» їхнього сучасного статусу, уточнення їхніх латинських наукових назв» [4, с. 50].

Проте, терміносистема іхтіопатології греко-латинського ще не була предметом дослідження у сучасній зарубіжній та вітчизняній лінгвістиці. Адже, на думку Мазуркевича А. Й., «термінологія є невід'ємною складовою підготовки лікаря ветеринарної медицини. Опанування фундаментальних і клінічних дисциплін у межах спеціальності передбачає глибший етимологічний аналіз фахової термінології. Адже для здобуття глибоких теоретичних знань, організації самостійної роботи та ефективної практичної діяльності майбутнім фахівцям необхідно чітко уявляти і використовувати правильно поняття і терміни, які характеризують відповідні процеси в тканинах і органах організму» [20, с. 6]. У нашому дослідженні ми виходимо з того, що «термін (лат. terminus – межа, край) – слово або словосполучення, що означає чітко окреслене спеціальне поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [21].

Отож **метою** наукової розвідки є дослідження ветеринарної лексики іхтіопатології греко-латинського походження у контексті систематизації та семантичної класифікації номінативних одиниць. Аналізована лексика на позначення інфекційних і незаразних хвороб риб, спричинених різними видами вірусів, бактерій, грибків та зовнішніми чинниками, є віддзеркаленням інформаційної ємності, що має певну значущість у понятєвій системі ветеринарної медицини.

Для реалізації мети слід розв'язати низку **завдань:** 1) здійснити класифікацію термінологічних одиниць греко-латинського походження субмови іхтіопатології з урахуванням етимологічних, семантичних та типологічних характеристик; 2) поповнити науковий обіг новим ілюстративним матеріалом; 3) виявити системні зв'язки термінів іхтіопатології на прикладі синонімії.

Предмет дослідження – тематична класифікація термінів іхтіопатології греко-латинського походження на позначення інфекційних та незаразних хвороб риб.

Об'єкт дослідження – номінативні одиниці греко-латинського походження на позначення патологій водних організмів.

Методи дослідження: суцільної вибірки, описовий, компонентного аналізу.

Джерельною базою для наукової розвідки слугували термінологічні словники [22, 23, 24, 25, 26], Кодекс здоров'я водних тварин [27], монографія [28], атлас [29], база даних Міжнародного комітету з таксономії вірусів [30], підручники [3, 31, 32, 33], наукові статті [34, 35] з яких, методом суцільної вибірки, було відібрано для опрацювання 800 термінів.

Виклад основного матеріалу. Сучасна іхтіологія (лат. ichthyologia < грец. ichthys риба + logia наука – розділ зоології, що вивчає риб), як окрема галузь ветеринарної медицини сформувалася у XIX ст. [21]. Іхтіопатологія як наука виникла на початку XX століття, коли в Німеччині було видано посібник Б. Хофера (1904 р.), присвячений хворобам риб [3, с. 5]. Іхтіопатологія в Україні, як науковий напрямок, почала свій розвиток у 1930 р., коли в Інституті рибного господарства була організована лабораторія з вивчення хвороб риб [2, с. 152-153]. Становлення терміносистеми

іхтіопатології тісно пов'язане із формуванням іхтіології як наукової галузі та ветеринарної медицини в цілому, тобто починаючи від найдавніших часів. Медико-ветеринарна термінологія формувалася протягом багатьох століть, адсорбуючи в собі знання та відомості, пов'язані зі збереженням здоров'я, профілактикою, і лікуванням хвороб людей та тварин. На думку В. Божика, «назви хвороб риб складалися історично. Спочатку вони визначалися за основними клінічними ознаками – п'яна хвороба, вертіж форелі, краснуха коропа, чорноплямиста хвороба, паразитична катаракта тощо» [3, с. 13]. Такі явища іхтіопатології в україномовній та слов'яномовній (і взагалі зоологічній) науковій літературі фігурують як синонімічні вернакулярні назви, які, на думку Ю. Мовчан, «регулюються не «Міжнародним кодексом зоологічної номенклатури», а правописом української мови [4, с. 49]. Згодом, після встановлення природи захворювання, в основі назв багатьох заразних хвороб стали використовувати родову назву збудника або патологію хворого органу чи тканини [3, с. 13].

Аналіз фактичного матеріалу дає підстави виділити основні лексико-тематичні групи вузькоспеціальних терміноодиниць галузі іхтіопатології. Найбільшу кількість налічують лексеми на позначення причин виникнення хвороб, які можна систематизувати за такими семантичними підгрупами: **інфекційні, інвазійні** (паразитарні) та **незаразні** хвороби риб. У дослідженні аналізуємо терміноодиниці, що характеризують інфекційні та незаразні хвороби риб, опис яких наведено нижче.

1. Лексеми на позначення **інфекційних хвороб,** збудниками яких є бактерії, грибки, віруси і одноклітинні водорості. Серед них виділяємо терміноодиниці, які репрезентують: 1.1. **Бактеріальні хвороби риб**, як от: **вібріоз** (лат. vibriosis) – інфекційне захворювання, спричинене різними видами бактерій роду *Vibrio (*> лат. vibrare – коливатися, тремтіти, вібрувати). Етимологія назви даного виду бактерій пов'язана з їхньою характерною поведінкою – інтенсивною вібрацією, що забезпечується роботою джгутика [28, с. 355].

У досліджуваній терміносистемі виявлено наявність епонімічних найменувань, які тісно пов'язані з іменем першовідкривача того чи іншого збудника захворювання. Зокрема, епонім **єрсиніоз** (лат. yersiniosis) позначає захворювання риб, викликане бактеріями роду *Yersinia pestis*. Цей рід бактерій був названий на честь Александра Еміля Жана Йєрсена, швейцарсько-французького бактеріолога, який у 1894 році відкрив бактерію, що спричиняє бубонну чуму [28, с. 353-355; 33, с. 107]. Епонімічна назва захворювання, як от **риккетсіоз** (лат. rickettsiosis < від назви роду бактерій *Rickettsia)*, етимологічно пов'язана з іменем американського першовідкривача Говарда Тейлора Ріккетса [2, с. 290]. У «Кодексі здоров'я водних тварин» поняття «риккетсіоз морських вушок» стосується специфічної бактеріальної хвороби молюсків роду *Haliotis* (морські вушка), яке також відоме як «синдром всихання». Хворобу викликає внутрішньоклітинна бактерія *Xenohaliotis californiensis* (> грец. xenos – чужий, > грец. hals – сіль, море, морська вода та грец. ous – вухо). Видовий епітет «californiensis» вказує на узбережжя Каліфорнії, як місце першого вивчення та поширення. Оскільки збудник вражає травний тракт молюска, що спричиняє дисфункцію засвоєння їжі та «всихання» тіла. Звідси, очевидно, і виникла вторинна номінація як «синдром всихання» [27, S. 11].

Аналіз терміноодиниць іхтіопатології дозволяє зробити висновки про наявність **синонімів**, які, як вважає Дмитрух М. В., «виконують функцію заміщення й уточнення, урізноманітнюють процес сприйняття наукового тексту та сприяють розвитку лексико-семантичних відношень усередині системи» [36, с. 19]. Однак, на думку І. Кочан, «синоніми в термінології – явище неоднорідне. У межах наукового стилю мови – синоніми небажані, навіть шкідливі, бо руйнують термін як дефінітивну одиницю системи» [37, с. 19]. Явище синонімії простежуємо на прикладі терміноодиниці **фурункульоз** лососевих (> лат. furunculosis salmonidae > лат. furunculus – фурункул), синонім: **аеромоноз**. Дана номінативна одиниця позначає бактеріальне захворювання риб, що характеризується утворенням на тілі, в м'язах, внутрішніх органах та під шкірою гнійних запалень, абсцесів, схожих на фурункули. Синонімічна назва **аеромоноз** виникла від збудника хвороби – бактерії *Aeromonas salmonicida*, маленької, із заокругленими кінцями, нерухомої, грамнегативної палички [31, с. 672; 2, с. 351; 28, с. 361]. Наявність синонімії підтверджує лексема **флексибактеріоз,** син**. колумнаріоз (**лат. flexibacteriosis > лат. flexo – згинаю, вигинаю та грец. bakterion – паличка). Мотивуючою основою номінації захворювання стала, очевидно, морфологія бактерій: довгі тонкі палички, які під час руху можуть викривлятися або згинатися. Раніше збудник належав до роду *Flexibacter*. Однак, сучасна наукова література констатує, що збудником цього захворювання є *Flavobacterium columnare* [28, с. 345]. Звідси, очевидно, виникла синонімічна назва **колумна-**

ріоз (лат. columnariosis > лат. columna – стовп, колона) – бактеріальне захворювання риб, що уражає шкіру, зябра та плавці. Під мікроскопом ці бактерії утворюють колонії характерного яскраво-жовтого пігменту (лат. flavus – жовтий) та збираються у великі скупчення, що нагадують маленькі стовпчики [28, с. 346].

У сучасній терміносистемі іхтіопатології також спостерігається тенденція до синонімії між народними назвами та науковими термінами. Зокрема, наукова назва на позначення флексибактеріозу також виступає у науковій літературі під вернакулярними назвами, як «стовпчикова хвороба», «колумнаріс хвороба» або «сіре сідло». Причиною вторинної номінації захворювання, очевидно, стали симптоми у вигляді сіруватих некротичних плям у ділянці спинного плавника, які у процесі розвитку хвороби збільшуються, зливаються і утворюють пояс навколо тіла риби [2, с. 313; 3, с. 128]. Явище синонімії простежуємо на прикладі номінативної одиниці, як **аеромоноз** коропових**,** син. **геморагічна септицемія** (лат. aeromonosis Cyprini/лат. septicaemia haemorrhagica Cyprinorum > від назви бактерії лат. *Aeromonas hydrophila*). Це бактеріальне захворювання супроводжується появою геморагічних виразок. Саме цей характерний симптом ліг в основу вернакулярної назви хвороби – «краснуха». А здатність бактерій виробляти у процесі ферментації вуглеводів вуглекислий газ, ймовірно, став мотивуючою причиною вторинної номінації цього захворювання, як «інфекційна черевна водянка». Адже, іноді у хворих риб спостерігається здуття черевця [2, с. 180; 31, с. 661]. Етимологічний аналіз дозволяє констатувати, що родова назва *Aeromonas* містить грецькі терміноелементи, що вказують на здатність бактерії жити в кисневому середовищі (> грец. aer – повітря та грец. monas – одиниця). Видова назва *hydrophila* (> грец. hydor – вода та грец. phileo – люблю) вказує на середовище існування цього збудника. Варто зазначити, що в біологічній термінології грецький корінь «monas» використовували для опису мікроскопічних одноклітинних організмів [28, с. 361, с. 274; 27, S. 10].

У аналізованому розділі варті уваги номени на позначення ентеробактерійних захворювань гідробіонтів. Серед них: хвороби, що викликаються ентеробактеріями, як от: лексема **едвардсієльоз** (лат. edwarsiellosis) позначає захворювання риб, викликане бактеріями роду *Edwardsiella*. Ця епонімічна назва тісно пов'язана з іменем американського бактеріолога Філіпа Райвена Едвардса, який зробив значний внесок у вивчення родини *Enterobacteriaceae*, до якої належить цей рід [28, с. 351-352]. Терміноодиниця **стрептококоз** (лат. streptococosis) вказує на патологію прісноводних та морських риб, яка викликається грампозитивними штамами коків, що віднесені до роду *Streptococcus* [3, с. 140]. Грецькі корені streptos – кільчастий та coccos – кісточка плоду, зерно вказують на морфологічні особливості збудника, а саме на його кулясту форму [32, с. 334; 26, с. 84; 3, с. 140; 2, с. 315; 32, с. 338]. Етимологія терміна **мікобактеріоз** (лат. mycobacteriosis) розкриває природу самого збудника *Mycobacterium marinum* (> грец. mykes – гриб та грец. bakterion – паличка). При певному типі культивування деякі види мікобактерій утворюють наліт у вигляді цвілі або міцелію, що нагадує грибницю. Номен мікобактеріоз вказує на інфекційне захворювання багатьох прісноводних, морських та акваріумних риб. На думку Гаєвської А.В., «цей термін невдало використовують як синонім до «туберкульозу риб» [2, с. 213]. Вперше назву *Mycobacterium* запропонував німецький ботанік Рудольф Леман у 1896 році, коли помітив схожість бактерій туберкульозу з променистими грибами [32, с. 433]. Мікобактеріоз коропа, інфікованого під час потрапляння мокрот хворих на туберкульоз людей у водойму, вперше було описано у 1897 році [3, с. 139].

1.2. Серед аналізованого корпусу терміноодиниць виділяємо також номени на позначення **мікозів** (лат. mycosis > грец. myces – гриб + суфікс -osis, який позначає патологічні процеси незапального характеру) – загальна назва грибкових захворювань риб, як от: **бранхіомікоз** (лат. branchiomycosis > грец. branchia – зябра + грец. myces – гриб + суфікс -osis) – грибкова інфекція зябер, збудниками якої є гриби роду *Branchiomyces.* Грецькі терміноелементи чітко вказують на етіологію та локазацію патології: грибки вражають зябра риб, спричиняючи їхнє пошкодження та порушення функцій. Це захворювання також фігурує у науковій працях під вернакулярною назвою «зяброва гниль» [31, с. 674-675]. Терміноодиниця **кандидомікоз** (лат. candidomycosis) позначає грибкову інфекцію, спричинену грибами роду *Candida*, які можуть вражати різні органи та тканини риб. Назва роду *Candida* має латинське коріння: вона походить від прикметника candidus – білий, що безпосередньо вказує на характерне забарвлення колоній цих мікроорганізмів [28, с. 390] Лексема **сапролегніоз (**лат. saprolegniosis) також етимологічно пов'язана з родовою назвою гриба *Saprolegnia* (грец. sapros – гнилий та грец. legnon – край) та позначає патологію, що характеризується появою ватоподібних нальотів на шкірі, плавцях

та зябрах риб. Наукова назва **іхтіофоноз** (лат. ichthyophonosis) на позначення системного грибкового захворювання морських та прісноводних риб також бере початок від найменування роду паразита *Ichthyophonus* (> грец. ichthys – риба та > грец. phoneo – вбиваю) [28, с. 395].

1.3. Окрему підгрупу інфекційних хвороб риб складають терміноодиниці на позначення **вірусних** патологій. Дослідження біологічної природи вірусів риб дало можливість науковцям класифікувати та систематизувати збудників за різними тематичними групами, як от: **Аденовіруси** (лат. Adenoviridae > грец. aden – залоза). Вперше виділені 1953 р. з аденоїдів (звідси назва) [38]. Назва **Рабдовіруси** (лат. Rabdoviridae) походить від давньогрецького слова rhabdos – стрижень, вказуючи на форму вірусних частинок [2, с. 282; 32, с. 531, 30]. Номінативна одиниця **Іридовіруси** (лат. Iridoviridae) етимологічно пов'язана з іменем грецької богині веселки – Ірідою (Iris), яка була уособленням веселки. Цю назву було обрано через фізичне явище у вигляді «веселкового» переливу, що спостерігається на поверхні внутрішніх органів або на тілі інфікованої особини [2, с. 150; 30]. Назва родини **Герпесвіруси** (лат. Herpesviridae > грец. herpo – повзаю) позначає поширення шкірних уражень у вигляді пухирів [2, с. 86; 32, с. 566; 35, с. 214]. Специфічна етимологія характерна для лексеми **Реовіруси** (лат. Reoviridae), яка відрізняється від більшості інших назв вірусів. Корінь **рео-** – це абревіатура, побудована на словах, що мають латинське (respiratorius – дихальний) та грецьке (*enteron* – кишка, нутрощі та *orphanos* – осиротілий) коріння. У іхтіопатології реовіруси часто вражають зябра, які є органом дихання у риб та призводять до порушення газообміну, викликаючи крововиливи. Віруси можуть локалізуватися в травному тракті риб, викликаючи ентерити та некрози внутрішніх органів. Грецький прикметник orphanos вказує на здатність вірусів перебувати у прихованому стані, які, при виникненні стресу спричиняють масову загибель риби. Назва була запропонована вірусологом Альбертом Себіном у 1959 році [2, с. 288; 32, с. 485; 3, с. 101]. Звернімо увагу на кінцевий словотворчий елемент **-viridae,** який у латинських найменуваннях вказує на біологічну родину вірусів, а латинський корінь **vir-** (> лат. virus – отрута, слиз, токсична рідина) вживається для позначення родів.

До корпусу номінативних одиниць на позначення вірусної іхтіопатології належить багатослівний термін **вірусна геморагічна септицемія** (лат. septicaemia haemorrhagica viralis) що позначає гостру контагіозну хворобу райдужної форелі і характеризується септицемією та явищами геморагічного діатезу. Термін увійшов у широкий медичний обіг у середині XIX століття завдяки французькому лікареві П'єру Адріану Піоні, який використовував його для опису системного зараження крові [33, с. 669; 27, S. 10]. Етимологія терміна **септицемія** (лат. septicaemia > грец. septicos – той, що спричиняє гниття та > грец. haima – кров) вказує на наявність патогенних мікроорганізмів і токсинів у крові [2, с. 298-299]. Мотивуючою основою наукової назви герпевірусного захворювання риб, як **папільозна епітеліома** (лат. epithelioma papilosum) є поєднання латинських та давньогрецьких коренів, які описують як зовнішній вигляд, так і біологічну природу новоутворення. Для номінації заразного захворювання коропових риб вірусної природи, збудника якого віднесено до герпевірусів (*Herpesvirus cyprini, syn. Cyprinid herpesvirus 1*) використано латинські та грецькі терміноелементи, як от: > лат. papilla – сосок; > грец. epi- – на, над; > грец. thele – сосок; > грец. суфікс -oma – вказує на наявність пухлини, новоутворення [28, с. 219-220]. Ця патологія риб століттями була відома як «віспа коропа», або «рибяча віспа» [3, с. 114].

Наукова назва **лімфоцистоз** (лат. lymphocystosis) також підтверджує грецьке походження. Зокрема, терміноелементи lympha – прозора рідина та cystis – міхур відображають характерні симптоми захворювання: утворення кіст і пухлиноподібних вузликів на шкірі та плавцях риб [2, с. 200-201; 28, с. 203].

2. Нечисельну групу складають лексеми на позначення **незаразних** хвороб риб, які виникають під впливом механічних, фізичних і хімічних чинників зовнішнього середовища. Серед них виокремлюємо найменування **хвороб, що викликані порушенням умов вирощування,** як от: **бранхіонекроз** (лат. branchionecrosis > грец. branchia – зябра + грец. necros – мертвий + грец.-osis). Грецькі афікси чітко вказують на локалізацію патології незаразної етіології, а саме на відмирання тканин зябер у риб. На позначення дегенеративного ураження нирок у риб, не пов'язаного із запаленням, вказує лексема **нефроз** (лат. nephrosis > грец. nephros – нирка + грец.-osis), що у своєму складі містить грецькі словотворчі елементи [2, с. 233; 3, с. 245]. Серед найменувань **хвороб аліментарної природи** виокремлюємо **гіповітаміноз** (лат. hypovitaminosis > грец. hypo – під, знизу, нижче норми + лат. vitaminum – вітамін) – захворювання, спричинене недостатністю вітамінів або порушенні їх засвоєння (пор.: авітаміноз (лат. avitaminosis > грец.

а- – відсутність чогось, нестача, заперечення + лат. vitaminum – вітамін). До аналізованої групи зараховуємо складний однослівний термін **мікотоксикоз** (лат. mycotoxicosis > грец. mykes – гриб + грец. toxicos – отруйний). Ця терміноодиниця позначає захворювання риб, що виникає внаслідок потрапляння в їхній організм мікотоксинів. Ці токсини можуть потрапляти до риб через корм, воду або безпосередньо через ураження грибами [3, с. 253].

Отже, лексико-семантичний аналіз досліджуваної термінолексики дозволяє зробити висновки, що в основі номінації захворювань риб, спричинених бактерійною, грибковою та вірусною інвазіями найчастіше є родова (рідше видова) назва збудника. Етимологічний екскурс підтверджує, що словотворчі елементи грецького, рідше латинського походження є основою інформаційної ємкості у номінації родової назви збудників захворювань. Ці терміноелементи відображають морфологічну особливість патогенів, їхню поведінку, характерні асоціативні ознаки, локалізацію в органах, симптоми захворювань, які викликають ці паразити тощо. Серед досліджуваної термінолексики, виявлено терміни-епоніми, назви яких тісно пов'язані з іменем першовідкривача того чи іншого збудника захворювання. У сучасній терміносистемі іхтіопатології також спостерігається тенденція до синонімії між науковими термінами та вернакулярними (народними) назвами**.** Аналіз використаних джерел дозволив виявити певні мовні розбіжності у номінації терміноодиниць іхтіопатології у підручниках, спеціальних словниках і наукових працях, що зумовлює необхідність уніфікації професійної мови для фахівців-іхтіопатологів, викладачів та перекладачів наукових текстів. Вважаємо, що подальші лінгвістичні дослідження в цій царині мають бути спрямовані на впорядкування синонімічних рядів та розробку тримовних (латинсько-англійсько-українських) тлумачних словників іхтіопатологічних термінів для гармонізації вітчизняних та світових стандартів діагностики. У подальших дослідженнях вважаємо за доцільне сфокусувати увагу на вивченні термінології іхтіопатології, яка входить в поняття «Інвазійні хвороби риб».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кочан І. Синтагматика та парадигматика термінів з міжнародними компонентами як фактор їх системності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. Проблеми української термінології.* 2005. № 538. С. 3–10. URL: https://ena.lpnu.ua/bitstreams/0996cb6a-5461-4064-8708-d7f971246152/download (дата звернення: 23.06.2026).

2. Гаєвська А.В. Паразитологія та патологія риб: Енциклопедичний словник-довідник. Київ : Наукова думка, 2004. 365 с.

3. Вовк Н. І., Божик В. Й. Іхтіопатологія : підручник. Київ : Агроосвіта, 2014. 308 с.

4. Мовчан Ю.В. Риби України (таксономія, номенклатура, зауваження). *Збірник праць Зоологічного музею.* 2008–2009. Вип. 40. С. 47-86. URL: https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/30367 (дата звернення: 24.06.2026).

5. Roelcke T. Fachsprachen. Berlin : Erich Schmidt Verlag GmbH, 2005. 250 s.

6. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung. Tübingen : Gunter Narr Verlag, 1985. 307 s.

7. Kendig C., Witteveen J. The history and philosophy of taxonomy as an information science. *History and Philosophy of the Life Sciences*. 2020, № 42 (40). DOI: 10.1007/s40656-020-00337-8 (дата звернення 24.06.2026).

8. Міщенко А. Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу : монографія. Вінниця : Нова Книга, 2013. 448 с.

9. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2000. 218 с.

10. Українська реальність крізь призму терміна : монографія / З. Й. Куньч та ін. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2019. 232 с.

11. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 159 с.

12. Литвин О. Г. Становлення української машинобудівної термінології : дис. … канд. філол. наук: 10.02.01 / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2000. 404 с.

13. Куньч З. Й. Українська риторична термінологія: історія і сучасність : монографія. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2006. 216 с.

14. Jóźwikiewicz P. Terms of Greek and Latin Origin in Ukrainian Mycological Vocabulary. *Linguistic Studies.* 2018. Vol. 36. P. 129-135. DOI: 10.31558/1815-3070.2018.36.20 (дата звернення: 23.06.2026).

15. Телеки М. М. Номенклатурні найменування мікроорганізмів як репрезентація термінологічної інформації. *Нова філологія*. 2021. № 82. С. 286-291. DOI: 10.26661/2414-1135-2021-82-46 (дата звернення: 24.06.2026).

16. Марія Телеки, Валентина Синиця. Інформаційна ємкість термінів на позначення кишкових інвазійних хвороб. *Грааль науки*. 2021 № 4. DOI: 10.36074/grail-of-science.07.05.2021.062 (дата звернення: 24.06.2026).

17. Швець Н.В Мотиваційна основа іхтіонімів в англійській, французькій та українській мовах: дис. … канд. філол. наук: 10.02.17 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ. 2016. 207 с.

18. Марега Ю. А. Передумови формування української іхтіологічної лексики. *Термінологічний вісник*. 2015. Вип. 3(2). С. 102-109. URL: http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000905364 (дата звернення: 25.06.2026).

19. Зуєнко Н. О. Лексичні прийоми перекладу термінології рибництва та аквакультури (на матеріалі англійської та німецької мов). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Філологія.* 2016. № 20. Т. 2. С. 130-132.

20. Термінологічний словник з патофізіології тварин / Мазуркевич А.Й. та ін. ; Київ : НУБіП України. 2023. 154 с. URL: https://dglib.nubip.edu.ua/server/api/core/bitstreams/93581ed6-f925-4bb8-93c4-ba9f6c48a5d7/content (дата звернення: 25.06.2026).

21. Словник іншомовних слів: веб-сайт. URL: https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=17955&action=show (дата звернення 29.04.2026).

22. Пономар С.І., Боньковська С.Г., Боньковський О.А. Словник паразитологічних ветеринарних термінів українською, англійською, німецькою та латинською мовами. Київ, 2010. 44 с. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/9589/3/Slovnyk_parazytoloh.pdf (дата звернення: 24.06.2026).

23. Термінологічний словник з паразитології / Л. І. Шендрик та ін. Житомир : Полісся, 2017. 87 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/8413/1/Terminologichnij_Slovnik_Parasitologii_2017.pdf (дата звернення: 24.06.2026).

24. Walde A., Hofmann J. B. Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg : Carl Winter, 1938–1954. Bd. 1 : A – L. 872 s. Bd. 2 : M – Z. 851 s.

25. Henderson W. D. A Dictionary of Scientific Terms. London : Oliver and Boyd, 1920. 354 p. URL: https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.205149 (дата звернення: 24.06.2026).

26. Паночіні С. Словник біологічної термінології. Харків, 1931. 89 с. URL: https://archive.org/details/slovnik14 (дата звернення: 24.06.2026).

27. Aquatic Animal Health Code. Section 7-11. Twenty-sixth Edition. Paris : World Organisation for Animal Health. 2024. 356 p. URL: https://rr-europe.woah.org/en/news/new-aquatic-code-available-for-download-in-pdf/ (дата звернення 24.06.2026 р.).

28. Fish Pathology / edited by Ronald J. Roberts. Oxford : Wiley-Blackwell, 2012. 590 p. URL:https://www.researchgate.net/profile/Zahoor_Mushtaq/post/Which_book_will_be_a_best_option_for_a_Fish_Health_Specialist/attachment/5b538157b53d2f89289b23b4/AS%3A650904990658560%401532199251505/download/Fish+pathology+RJ+Roberts.pdf (дата звернення: 24.06.2026 р.)

29. Ferguson H. W. Systemic Pathology of Fish : A Text and Atlas of Normal Tissues in Teleosts and their Responses in Disease. Second Edition. London : Scotian Press, 2006. 367 p. URL: https://archive.org/details/systemicpatholog0000ferg (дата звернення: 24.06.2026 р.).

30. International Committee on Taxonomy of Viruses : official Taxonomic Resources 2025- 2026: веб-сайт. URL: https://ictv.global/ (дата звернення: 24.06.2026 р.).

31. Каришева А. Ф. Спеціальна епізоотологія : підручник. Київ : Вища освіта. 2002. 703 с. URL: http://kizman-tehn.com.ua/wp-content/uploads/2017/09/Karisheva-Spets.epizootologiya.pdf (дата звернення: 24.06.2026).

32. Медична мікробіологія, вірусологія та імунологія : підручник / за ред. В. П. Широбокова. Вінниця : Нова Книга. 2021. 920 с.

33. Інфекційні хвороби : підручник / О. А. Голубовська та ін. ; за ред. О.А. Голубовської. Київ : Медицина. 2022. 464 с.

34. Edward J. Noga. Fish disease. Diagnosis and Treatment. Ames, Iowa : Wiley-Blackwell, 2010. 536 p. URL: https://archive.org/details/fishdiseasediagn0000noga (дата звернення: 24.06.2026).

35. Beswick T.S. The Origin and the Use of the Word Herpes. *Medical History*. 1962. Vol. 6 (3). P. 214–232. DOI: 10.1017/S002572730002737X (дата звернення: 24.06.2026).

36. Дмитрук М.В. Формування української ветеринарної лексики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2001. 23 с.

37. Кочан І. Варіанти і синоніми термінів з міжнародними компонентами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. Проблеми української термінології.* 2008. № 620. С. 14–19. URL: https://vlp.com.ua/files/03_38.pdf (дата звернення: 24.06.2026).

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 29.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026